

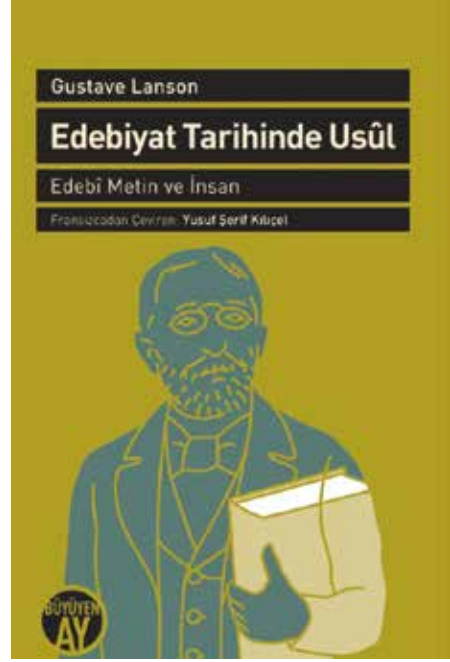
LANSON VE EDEBİYAT TARİHİNDE USÛL

Meral Afacan BAYRAK

Edebiyat Tarihinde Usûl-Edebî Metin ve İnsan adlı bu eser, Büyüyenay Yayınları'ndan Yusuf Şerif Kılıçel çevirisiyle okura “merhaba” dedi. Yayına hazırlayan ise Eren Yavuz. Kitaba dair mütercimim notu hayli ilgi çekici: “Kanaatimce bu yazı, edebî bilginin ve edebiyat tarihinin en ilmî ve en güzel tarifidir. Onu sadece edebiyat ve edebiyat tarihiyle iştigal edenlerin değil, manevî ilimlerin rolünü kavramak ve hudutlarını bilmek isteyen herkesin okumuş olması icap eder.” Mütercim Yusuf Şerif Kılıçel'in dikkat çekmek istediği şey, edebiyat tarihiyle kısıtlı değildir. Daha bütüncül bir bakış açısıyla eserden nasıl faydalanılır, ona işaret etmektedir. “Çalışmamızın konusu geniş ölçüde sosyolojiktir. Edebiyatta o kadar açık olan, o kadar gerçek olan ferdin rolü, kişiliklerin tasviri, tenkidin de, edebiyat tarihinin de vazgeçilmez görevidir. Ama bu görev arz ettiğimiz hakikati unutturmamalıdır.”

Edebî metne nasıl yaklaşılır; yolu, yöntemi, haritası nedir? Eserler; edebiyat tarihi, hepimizden önemlisi insan unsurunun altı önemle çizilmiştir. Edebiyat tarihi ve tarih ilişkisi sorgulanırken geçmiş üzerinden sağlama yapıldığı görülür: “Tarihçilerin mevzusu, mazidir; mazidedir.”

Her edebiyat eserini sosyal bir olay olarak kabul eden Lanson, ayrıca

Yusuf Şerif KILIÇEL, *Edebiyat Tarihinde Usûl-Edebî Metin ve İnsan*, Fransızcadan çeviren: Gustave LANSON, Büyüyenay Yayınları, Ekim 2017.

eserin fertle toplum arasında bir “bil-dirişim” vasıtası olduğunu vurgular. “Kitap yaratıcı bir kuvvet olmaktan çok, düzenleyici bir güçtür. Koordine edici, birleştirici, zaptı rapt altına alıcı bir organ. Yazar bir orkestra şefi. Onun yaptığı seslerin accord’u!” diyen Gustave Lanson, kitabın okur üzerindeki etkisini şöyle dile getirir: “Her okuyucunun içinde önceden kendisine düşen müzik parçası vardır.” Amaç, zaten şarkıyı dinlemeye hazır olan okurun

kalbini fethedip müziği hissetmesini sağlamaktır. Bu başarılığında gücün varlığı ortaya çıkar. Hâliyle “Okuyunuz, hissediniz. Okuduğunuz eserlere karşı aksülâmelerde bulununuz.” diyen Lanson’un ısrarını haklı buluruz. Sosyoloji ve edebiyat tarihi ile ilgili çıkarımların altı çizilecek kadar önemlidir. Edebiyat-hayat derken sosyolojinin sağladığı katkılar azımsanmayacak kadar çoktur.

Mehmet Fuad Köprülü ve Cemil Meriç belirgin biçimde Gustave Lanson’dan etkilenmişlerdir. Nitekim Mehmet Fuat Köprülü, 1913’te ülkemizde Lanson’dan ilk bahseden isimdir; keşif ona aittir. “Türk Edebiyatı Tarihinde Usûl” adlı makalesi tarihe geçecek kadar meşhurdur. Mehmet Fuat Köprülü’ye göre Fransız edebiyatı; çıkış noktası ve oluşumu, gelişimi göz önünde tutulursa Türk edebiyatından çok ayrı bir yerdedir. Farklıdır, hatta zıttır.

Yazar hakkında çözümlenmeler, özgünlük, şaheser-yazar ilişkisi dikkatle ve önemle irdelenmiş bu kitapta. “Vakıaların ve metinlerin mânâsını

hemen daima zorlayarak genişletiyoruz. Hâlbuki onu bilakis büyük bir titizlikle daraltmalıyız.” Cemil Meriç ise Lanson’dan önemle aktarır: “Gözlemden vazgeçmek değil, aksine gözlemi derinleştirmek söz konusu.” Sosyoloji ve edebiyat tarihi arasındaki sıkı bağı şöyle çevirir okurlarına yazar: “Bir edebiyat felsefesi ister istemez, bir edebiyat sosyolojisi denemesidir. Apriori olmayan her genelleme ister istemez sosyolojiktir.” Evvela insan olmanın güzelliği öne çıkar. Sonra yazmak üzerine yine nefis bir Lanson tanımı: “Yazmak bir davete icabet etmektir. Eseri okuyucu ısmarlar. Farkında olmadan ısmarlar. Yazar sükse kazanmak için bunu yapmaz.” Edebî eserler, ilk okuyucular, eserin tarifi, edebiyat tarihi ve toplum, usulün güçlükleri, parçadan bütüne, edebiyat tarihi çalışmalarının millî niteliği, objektiflik, subjektif bilginin sınırı, Cemil Meriç’e ait tercüme, orijinalinden çevirisi ile pek çok alt başlıkla çeşitlendirilmiş bu çeviri kitap; usul araştırmaları yapan, merak dolu okur için kıymetli bir eser niteliğindedir.